

Руслана Горобець

Риторика

Вінниця - 2026

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Кафедра української мови

РИТОРИКА

Навчально-методичні рекомендації

Вінниця – 2026

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю (протокол № 5 від 3 грудня 2025 р.).

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха (протокол № 2 від 10 грудня 2025 р.).

Рецензенти:

Гандзюк В. О. – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю, декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Богатько В. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Горобець Р. І.

Риторика: навчально-методичні рекомендації для здобувачів СВО бакалавра спеціальності «Журналістика». Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2026. 38 с.

Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Риторика» для здобувачів спеціальності Журналістика уміщують плани практичних занять, спрямовані на розгляд питань для обговорення (теоретичний блок), що охоплюють закономірності ефективного публічного мовлення, стратегії переконання та культуру полеміки. У посібнику представлено перелік основної та додаткової літератури, а також систему практично орієнтованих завдань (для виконання в аудиторії та в позанавчальний час), спрямованих на розвиток техніки мовлення та майстерності аргументації. Окреме місце відведено творчим завданням – підготовці авторських промов та моделюванню дебатов – як формі вищого рівня реалізації набутих у процесі вивчення дисципліни риторичних компетентностей.

До кожного практичного заняття додано методичні поради, які орієнтують здобувачів у тому, на що варто звернути особливу увагу в контексті взаємодії з аудиторією, якими є очікувані результати навчання: що потрібно знати про психологію впливу, якими комунікативними техніками володіти та які акценти й застереження щодо етики публічного виступу є вагомими. Уміщено також критерії та методи оцінювання ораторської майстерності та навчальних досягнень здобувачів.

Навчально-методичні рекомендації слугуватимуть допоміжним матеріалом для здобувачів у досягненні мети, реалізації завдань, набутті компетентностей й отриманні результатів навчання, окреслених змістом дисципліни «Риторика», а також сприятимуть формуванню у майбутніх фахівців цілей сталого розвитку.

ЗМІСТ

ВСТУП

Мета, завдання, компетентності та результати навчання

РОЗДІЛ 1. ВСТУП. ТЕОРЕТИЧНА РИТОРИКА

ПЗ № 1. Тема: *Риторика як наука і навчальна дисципліна*

ПЗ № 2. Тема: *Риторика від давнини до сучасності*

ПЗ № 3. Тема: *Види красномовства*

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РИТОРИКА

ПЗ № 4. Тема: *Риторика монологу. Публічний виступ*

ПЗ № 5. Тема: *Риторика діалогу. Еристика*

ПЗ № 6. Тема: *Доказ у публічному виступі*

ПЗ № 7. Тема: *Культура мовлення оратора*

ПЗ № 8. Тема: *Взаємодія оратора та аудиторії. Засоби активізації уваги слухачів*

Індивідуальні науково-дослідні завдання

Питання для підсумкового контролю

Методи та технології навчання

Критерії та методи оцінювання

ЛІТЕРАТУРА

Інформаційні ресурси в мережі «Інтернет»

ВСТУП

Зміст навчальної дисципліни **«Риторика»** спрямований на досягнення цілей сталого розвитку **4 «Якісна освіта», 5 «Гендерна рівність», 8 «Гідна праця та економічне зростання» та 16 «Мир, справедливість та сильні інституції»**, визначених міжнародними та національними документами стратегічного розвитку, зокрема резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1 та Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722.

У межах реалізації **ЦСР 4 «Якісна освіта»** дисципліна формує у здобувачів здатність до свідомого, переконливого та етичного публічного мовлення. Опановуючи риторичні канони, стратегії аргументації та техніку виступу, здобувачі розвивають загальні та професійні компетентності, необхідні для навчання впродовж життя та активної громадянської позиції. Зокрема, курс забезпечує формування здатності спілкуватися державною мовою (**ЗК 11**) через розвиток культури живого слова; критичного мислення (**ЗК 03**) для аналізу маніпулятивних впливів; а також навичок пошуку й аналізу інформації (**ЗК 04**), що стають фундаментом для побудови доказової бази промови. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (**ЗК 05**) у риторичній практиці дозволяє адаптувати виступи до сучасних цифрових форматів, що підвищує якість освіти через поєднання класичних традицій із вимогами медіапростору.

У контексті **ЦСР 5 «Гендерна рівність»** дисципліна сприяє утвердженню принципів недискримінації та інклюзивності в публічному просторі. Риторична підготовка навчає здобувачів використовувати гендерно чутливі комунікативні стратегії, уникати мовних стереотипів та упереджень, що дозволяє видозмінювати спосіб подачі матеріалу (**РН 27**) на засадах поваги до прав людини та рівності.

Відповідно до **ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання»** дисципліна орієнтована на підготовку конкурентоспроможних фахівців медіасфери. Риторична підготовка розвиває здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (**ЗК 01**), зокрема під час публічних дискусій, інтерв'ю чи презентацій. Це підвищує професійну мобільність випускників та їхню готовність до продуктивної праці в умовах динамічного ринку.

Орієнтуючись на **ЦСР 16 «Мир, справедливість та сильні інституції»**, дисципліна виступає інструментом розбудови відкритого суспільства через розвиток навичок конструктивного діалогу. Риторика навчає передбачати реакцію аудиторії (**РН 13**) та використовувати професійний інструментарій для виходу з кризових комунікаційних ситуацій на засадах толерантності й співробітництва (**РН 18**), що є критично важливим для протидії дезінформації та зміцнення демократичних інституцій.

Кореляція з компетентностями та результатами навчання

Зміст дисципліни безпосередньо інтегрує **фахові компетентності (ФК)**. Здобувачі вдосконалюють здатність формувати інформаційний контент (**ФК 02**) та створювати медіапродукт (**ФК 03**), надаючи текстам риторичної виразності. Особлива увага приділяється здатності проводити інтерв'ю та збір коментарів у прямому ефірі (**ФК 10**), де риторичні навички є вирішальними. Курс навчає редагувати журналістські матеріали (**ФК 11**) та адаптувати їх для всіх цільових аудиторій (**ФК 12**), а також ефективно просувати створений продукт (**ФК 05**) за допомогою засобів переконування. Дисципліна базується на здатності застосовувати міждисциплінарні зв'язки (**ФК 07**), поєднуючи риторику з психологією, логікою та етикою.

Результати навчання (РН) відображають цілі курсу в практичному вимірі. Здобувачі вчаться вільно спілкуватися з професійних питань (**РН 11**), генерувати контент за заданою темою (**РН 14**) та створювати грамотний медіапродукт (**РН 15**), враховуючи специфіку платформ. Програма передбачає здатність дотримуватися правил правопису та здійснювати редагування (**РН 24**), а також проводити пошук та аналіз даних (**РН 04**) для підкріплення риторичних тез.

Зміст дисципліни, що охоплює вивчення етапів ораторської діяльності (від інвенції до акції), законів аргументації та технік мовлення, безпосередньо сприяє прищепленню естетики слова та формуванню професійної зрілості журналіста. Якість публічного виступу та сила аргументу стають основними маркерами професійної готовності фахівця до роботи в конкурентному інформаційному просторі.

МЕТА, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета вибіркової навчальної дисципліни «Риторика» – дати знання з основ класичної і сучасної риторики як науки про мисленнєво-мовленнєву діяльність, спрямовану на переконання, вплив, на досягнення цілей у процесі мовної комунікації, виробити в здобувачів уміння й навички аналізувати й продукувати різний інформаційний контент відповідно до мети, призначення й умов спілкування в процесі журналістської діяльності.

Завдання:

- подати здобувачам нові теоретичні відомості з риторики;
- ознайомити здобувачів з історією та джерелами риторики;
- з'ясувати логічні, психологічні та естетичні основи риторики, її види та особливості використання в професійній діяльності журналіста;
- навчити здобувачів виконувати риторичний аналіз текстів різних типів, членувати текст, визначати його тему, тези, докази, операції, мовні засоби (тропи і фігури);
- виробити навички будувати промову, обирати тактику й аргументацію з урахуванням законів композиції, моделювати спілкування залежно від конкретної мовленнєвої ситуації;
- виробити критичне ставлення до свого мовлення і суспільної мовної практики.

Компетентності (за освітньо-професійною програмою)

Загальні компетентності

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК03. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК05. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність спілкуватися державною мовою.

Фахові компетентності

ФК02. Здатність формувати інформаційний контент.

ФК03. Здатність створювати медіапродукт.

ФК05. Здатність ефективно просувати створений медійний продукт.

ФК07. Здатність застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності.

ФК10. Здатність проводити інтерв'ю та збір коментарів у прямому ефірі, для відео-, аудіозапису.

ФК11. Здатність редагувати журналістські матеріали відповідно до платформи й формату.

ФК12. Здатність адаптувати журналістський матеріал для всіх цільових аудиторій на відповідних платформах.

Результати навчання

РН04. Виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел.

РН11. Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою.

РН13. Передбачати реакцію аудиторії на інформаційний продукт чи на інформаційні акції, зважаючи на положення й методи соціальнокомунікаційних наук.

РН14. Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.

РН15. Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення.

РН18. Використовувати необхідні знання й технології для виходу з кризових комунікаційних ситуацій на засадах толерантності, діалогу й співробітництва.

РН19. Застосовувати міждисциплінарні зв'язки в практичній діяльності, в різних видах медіа.

РН24. Перевіряти застосування правил правопису й здійснювати редагування.

РН27. Видозмінювати спосіб подачі журналістського матеріалу відповідно до обраної платформи без зміни його суті та без порушень журналістських стандартів і норм професійної етики.

РОЗДІЛ 1. ВСТУП. ТЕОРЕТИЧНА РИТОРИКА

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1 (2 год)

Тема: *Риторика як наука і навчальна дисципліна*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Визначення риторики як науки і мистецтва. Риторика в системі лінгвістичних знань.
2. Предмет і об'єкт риторики. Взаємозв'язок риторики з іншими дисциплінами (психологія, логіка, журналістика).
3. Основні закони риторики: концептуальний, моделювання аудиторії, стратегічний, тактичний, мовленнєвий та закон ефективної комунікації.
4. Поняття про риторичний ідеал. Образ оратора та етика публічного виступу.
5. Етапи підготовки публічного виступу та аналіз результатів.

Ключові слова: *риторика, оратор, неориторика, етос, пафос, логос, риторичні закони, мовленнєва стратегія, тактика, комунікативна ситуація, самопрезентація, аудиторія, переконування.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, варто звернути увагу на такі аспекти:

- Інтегральність дисципліни: розуміння того, що риторика об'єднує в собі знання про мову, логіку мислення та психологічний вплив на слухача.
- Риторичні закони як алгоритм: кожен закон – це етап роботи над текстом. Наприклад, *концептуальний закон* відповідає за пошук ідеї, а *тактичний* – за способи її подачі.
- Зворотний зв'язок: у риторичі виступ не закінчується останнім словом; аналіз реакції аудиторії та саморефлексія є обов'язковими для професійного зростання.
- Специфіка журналістської риторики: переконливість у медіа досягається через баланс фактів (логос), авторитетності журналіста (етос) та емоційного залучення (пафос).

Застереження:

- Не ототожнюйте риторику лише з «красномовством» або маніпуляцією; її головна мета – ефективна та чесна комунікація.
- Уникайте теоретизування законів без прив'язки до практики: наприклад, закон моделювання аудиторії завжди розглядається через конкретні потреби слухачів (вік, інтереси, очікування).
- Пам'ятайте: риторична помилка – це не завжди граматична помилка, це насамперед втрата контакту з аудиторією або невідповідність стилю ситуації.
- Не бійтеся хвилювання: це природна реакція, яку риторика вчить перетворювати на енергію виступу через спеціальні техніки.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Прочитайте текст. Визначте основну тезу автора. Чи погоджуєтеся ви з твердженням про зв'язок мови та кар'єри?

«Хто не вміє говорити, той кар'єри не зробить» (Наполеон). У сучасному світі, де інформаційний потік є безперервним, здатність чітко формулювати думки стає ключовим маркером професіоналізму. Для журналіста вміння володіти словом – це спосіб побудови довіри. Якщо ваше мовлення перенасичене паузами нерішучості або штампами, аудиторія перемикає увагу. Риторика – це не декорація, це інструмент соціального впливу.

• **Завдання:** Доберіть синоніми до слова «професіоналізм» у контексті діяльності журналіста. Складіть 2-3 речення про те, де ви вже застосовуєте риторичні навички (навчання, блоги, побут).

2. Робота з афоризмами.

Прокоментуйте вислів Сократа: «Заговори, щоб я тебе побачив». Як цей принцип працює в умовах дистанційної комунікації (радіоефір, подкаст, пост у соцмережах)? Опишіть 2-3 ознаки, за якими ми «бачимо» особистість оратора через його мову.

3. Аналіз комунікативних труднощів.

Нижче наведено перелік типових бар'єрів. Оберіть два, які є найбільш актуальними для вас, і запропонуйте по 2 методи їх подолання:

- Слова випереджають думки.
- Бракує слів для точного вираження емоцій.
- Важко подолати страх перед мікрофоном/камерою.
- Виникає непереборне хвилювання на початку виступу.

4. Таблиця «Закони риторики».

Складіть таблицю, у якій назвіть 5 законів риторики та наведіть приклад типової помилки, яка виникає при порушенні кожного з них.

Закон риторики	Сутність (коротко)	Приклад порушення (помилка)
Моделювання аудиторії	Врахування особливостей слухачів	Використання складних термінів перед дітьми

5. Редагування та стилістична корекція.

Виправте недоліки в реченнях, які роблять виступ «важким» для сприйняття. Поясніть причину виправлення.

- *Я хотів би сказати декілька слів про те, що на мою думку, як мені здається, ця тема є важливою.*
- *Дана подія мала місце бути в минулому місяці.*
- *Виступ лектора був дуже довгим за часом і нудним по суті.*

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 2 (2 год)

Тема: *Риторика від давнини до сучасності*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Генезис риторики в Давній Греції: від софістичної практики до системи Арістотеля.
2. Риторична культура Давнього Риму: Цицерон як ідеал та Квінтіліан як педагог.
3. Християнська риторика: трансформація античних канонів у гомілетику.
4. Вітчизняна риторична традиція: від Київської Русі до Просвітництва (КМА, Г. Сковорода, Ф. Прокопович).
5. Неориторика XX–XXI ст.: нові парадигми переконування в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: *логографи, філіппіки, гомілетика, києво-могилянська школа, неориторика, аргументація, риторичний ідеал.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання історичного блоку, варто звернути увагу на такі аспекти:

- Зв'язок епох: шукайте паралелі між античними прийомами та сучасними медіаформатами (наприклад, софістика – це часто сучасний політичний піар; проповіді Златоуста – предтеча авторських колонок).
- Еволюція «істини»: простежте, як змінювалося ставлення до правди в промові (від софістичного «довести будь-що» до сократівського пошуку об'єктивної істини).
- Національна специфіка: українська риторика завжди була тісно пов'язана з національним визволенням та філософією серця (Г. Сковорода).
- Візуалізація: оскільки виступ передбачає презентацію, використовуйте схеми для пояснення складних систем (наприклад, класичного канону).

Застереження:

- Не переказуйте біографії: Журналісту важливо не *коли* народився ритор, а *який метод* він винайшов і як ми можемо використати його сьогодні.
- Презентація – це не конспект: Не переносьте весь текст виступу на слайди. Слайд – це ілюстрація, теза або цитата.
- Таймінг: 5 хвилин – це дуже мало. Виберіть одну, найяскравішу рису постаті або періоду.
- Афоризми: Не просто зачитуйте їх, а поясніть, як цей вислів відображає професійну етику журналіста.

ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ

(Виконуються в мікрогрупах до 3-х осіб)

1. **Підготовка виступу (до 5 хв):** Оберіть одну з 17 запропонованих тем. Акцентуйте увагу на тому, що корисного може взяти сучасний медійник із досвіду обраного ритора.
2. **Мультимедійний супровід:** Створіть презентацію (10–15 слайдів), дотримуючись вимог щодо дизайну та шрифтів (кегель від 24, контрастне тло).

3. **Збірка афоризмів:** Інтегруйте у виступ 5 ключових думок риторика. Наприклад, поясніть, чому теза Квінтіліана «Оратор – це добра людина, яка вміє говорити» є актуальною для сучасної журналістської етики.

Теми

1. Визначте передумови розвитку риторики в Давній Греції. Кого в Давній Греції називали софістами? Назвіть відомих давньогрецьких софістів. Розкажіть про одного з них.

2. Хто такі логографи? Назвіть найбільш відомих логографів та охарактеризуйте їхні наукові доробки.

3. У чому полягає своєрідність риторичної практики Сократа?

4. Чому Демосфена називають вершинною постаттю давньогрецької риторики? Укажіть особливості промов Демосфена.

5. З'ясуйте внесок Платона в розвиток риторичної науки.

6. Чому Цицерона вважають символом римського красномовства?

7. У чому вбачав своє завдання Марк Фабій Квінтіліан?

8. Сформулюйте погляди Цезаря на предмет риторики.

9. У чому особливість проповідницької діяльності Іоанна Златоуста, Григорія Богослова, Василя Великого?

10. Які найвідоміші ритори Київської Русі?

11. Який внесок І. Вишенського в розвиток вітчизняної риторики?

12. Що зробив для української риторики Г. Сковорода?

13. У чому полягає внесок Ф. Прокоповича в розвиток риторичної науки в Україні?

14. Назвіть видатних риторів Києво-Могилянської академії та їхні основні праці.

15. Укажіть особливості розвитку української риторики в ХІХ ст. Назвіть найбільш визначні постаті в академічній, судовій та політичній галузях.

16. Назвіть сучасних майстрів красномовства та їхні праці.

17. Схарактеризуйте основні напрями неориторики.

КРИТЕРІЇ АНАЛІЗУ ВИСТУПУ

Для оцінювання виступу колег використовуйте такі показники:

1. *Інформаційна свіжість:* Чи почули ви щось, крім загальновідомих фактів із Вікіпедії?

2. *Контакт з аудиторією:* Чи дивиться оратор на слухачів, чи читає з екрана?

3. *Якість аргументації:* Наскільки переконливо доведено внесок постаті в науку.

4. *Культура мовлення:* Відсутність суржику, пауз-паразитів, чітка дикція.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА ОФОРМЛЕННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. *Вимоги до змісту мультимедійної презентації:*

- відповідність змісту презентації поставленим дидактичним цілям і завданням;

- дотримання чинних норм орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту;

- достовірність поданої інформації;

- стислість і лаконічність матеріалу;

- завершеність (зміст кожної частини текстової інформації логічно завершено);
- максимальна інформативність тексту;
- розташування інформації на слайді (переважно горизонтальне розташування інформації, зверху вниз по головній діагоналі; найбільш важлива інформація повинна розташовуватися в центрі екрану; якщо на слайді картинка, напис повинен розташовуватися під нею; бажано формувати текст по ширині; не допускати «рваних» країв тексту);
- наявність не більше як одного логічного наголосу: яскравість, обведення, миготіння, рух.

2. *Вимоги до візуального й звукового ряду:*

- використання тільки оптимізованих зображень (наприклад, зменшення з допомогою Microsoft Office Picture Manager, стиснення за допомогою панелі налаштування зображення Microsoft Office тощо);
- відповідність зображень змісту;
- якість зображення (контраст зображення щодо тла; відсутність «зайвих» деталей на фотографії або картинці, яскравість і контрастність зображення, однаковий формат файлів);
- обґрунтованість і раціональність використання графічних об'єктів.

3. *Вимоги до тексту:*

- читання тексту на тлі слайда презентації (текст виразно видно на тлі слайда, використання контрастних кольорів для тла й тексту);
- кегль шрифту повинен бути не менше як 24 пункти;
- використання шрифтів без зарубок (їх легше читати) і не більше як 1-2-х варіанти шрифту;
- довжина рядка не більше ніж 36 знаків;
- відстань між рядками всередині абзацу 1,5, а між абзацами – 2 інтервали;
- підкреслення використовувати лише в гіперпокликаннях.

4. *Вимоги до дизайну:*

- використання єдиного стилю оформлення;
- відповідність стилю оформлення презентації (графічного, звукового, анімаційного) змісту презентації;
- використання для тла слайда психологічно комфортних тонів (зони комфорту – синій, зелений, чорний по білому, чорний по жовтому, білий по синьому, синій по жовтому, білий по зеленому, жовтогарячий по білому);
- використання не більше як три кольори на одному слайді (один для тла, другий для заголовків, третій для тексту);
- доцільність використання анімаційних ефектів.

5. *Вимоги до ефективності використання презентації:*

- урахування санітарних вимог до використання технічних засобів (тривалість безперервного перегляду презентації – не більше ніж 20 хв.);
- презентація має містити 10-20 слайдів;
- на титульному слайді вказують відомості про автора (ПІБ і назву навчального закладу), назва матеріалу, дата розробки.
- на останньому слайді подають перелік використаних джерел, активні й точні посилання на всі графічні об'єкти. На завершальному слайді можна ще раз вказати інформацію про автора презентації.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3 (2 год)

Тема: *Види красномовства*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Історичні підходи до диференціації промов:
 - Триада Арістотеля (дорадчі, судові, епідейктичні промови).
 - Внесок Цицерона у вчення про види красномовства (повчати, приносити насолоду, зворушувати).
2. Сучасна класифікація красномовства за об'єктом та сферою застосування (за Г. Сагач та Л. Мацько).
3. Інформаційний виступ: мета, вимоги до змісту та основні жанри (повідомлення, звіт, інструкція, відповідь).
4. Протокольнo-етикетне красномовство: специфіка ситуативного спілкування (привітання, представлення, ювілейна промова, тост).
5. Розважальний виступ: психологія сприйняття та модель побудови.
6. Реклама як специфічний вид переконувального красномовства.

Ключові слова: *рід красномовства, жанр, інформаційна промова, протокольний етикет, розважальна промова, гомілетика, судова риторика, академічне красномовство, реклама, тост, епітафія.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, зверніть увагу на такі аспекти:

- Жанрова гнучкість журналіста: У медіасфері роди красномовства рідко існують у «чистому» вигляді. Наприклад, телевізійний репортаж – це поєднання *інформаційного* (факти) та *епідейктичного* (оцінка події) видів.
- Інформаційний виступ: Його головна мета – передати знання. Для журналіста тут діє правило «трьох О»: Об'єктивність, Оперативність, Організованість. Зверніть увагу, що інформаційний виступ не має на меті змінити переконання слухача (це завдання переконувальної промови), він лише розширює його світогляд.
- Етикетні формули: Протокольний виступ вимагає чіткого знання ієрархії та норм ввічливості. Для журналіста це важливо під час ведення офіційних заходів, презентацій або роботи в «паркетній» журналістиці (висвітлення діяльності державних органів).
- Розважальний формат: Це не обов'язково набір жартів. Його суть у тому, щоб тримати увагу аудиторії через позитивні емоції, цікаві факти та легку подачу. В основі – неформальність і харизма.

Застереження:

- Не плутайте «інформування» з «пропагандою»: В інформаційному виступі ваші оціночні судження («це добре», «це погано») мають бути зведені до мінімуму. Говорити мають факти.
- Етикетні штампи: Уникайте надмірного офіціозу. Фрази на кшталт «я маю велику честь стояти на цій сцені» часто звучать фальшиво. Шукайте щирі слова, які відповідають вашому «Я».
- Труднощі розважального виступу: Найбільша небезпека – «перетиснути» з гумором або образити когось із присутніх. Журналістська етика вимагає, щоб розважальний контент залишався в межах гречності.

- Тост як риторичний виклик: Пам'ятайте, що тост – це мікро-промова. Він повинен мати тезу, ілюстрацію (історію/метафору) та логічний фінал.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Аналіз звертань Проаналізуйте наведені звертання, визначте, у яких конкретних ситуаціях (мітинг, церква, наукова рада, вечірка) доречне кожне з них.

Вельмишановний пане голово! Друзі! Високопреосвященний владико! Шановні члени вченої ради! Брати і сестри! Громадо! Панове професори! Однодумці! Шановне товариство! Всечесний отче! Колеги та колежанки! Люди доброї волі! Побратими! Шановні присутні! Високоповажна президіє! Парафіяни! Дорогі гості! Пані та панове! Друзі! Шановні співвітчизники! Командо! Громадо! Дорогі мої! Високоповажний пане міністре! Рідні мої! Шановне воїнство! Панове офіцери! Вельмишановна громадо! Дорога молодь! Ваша Святосте! Гідне товариство! Колеги-науковці! Шановні акціонери! Вельмишановне панство! Шановні виборці! Пані та панове добродії! Спільното! Дорога родино! Шановні гості! Майстри своєї справи! Висока комісіє! Дорогі гості нашого свята!

Оберіть звертання для прямого ефіру, де аудиторія максимально строката. Аргументуйте універсальність обраної форми.

Завдання 2. Робота з текстами-зразками Прочитайте уривки. Аргументуйте належність кожного тексту до певного виду красномовства. Зверніть увагу: деякі тексти можуть поєднувати ознаки декількох видів промов, наприклад політичної та урочистої. Спробуйте розмежувати в них фактичну інформацію та емоційне забарвлення. Проаналізуйте, як журналістська термінологія (сторітелінг, дедлайн, темники, репортер) змінює сприйняття класичного пафосу.

Тексти для аналізу

Золотоверхий Києве, сивий і вічно молодий велетню на дніпровських схилах! Ти – серце нашої нації, де кожен об'єктив камери дихає історією, а кожен журналістський матеріал стає молитвою за волю. Твоя слава не згасне у віках, доки журналістське слово стоїть на сторожі правди, об'єднуючи минуле з величним майбутнім нашої журналістики.

Вельмишановна вчена радо, прошу звернути увагу на графік охоплення аудиторії: результати нашого дослідження медіаспоживання чітко доводять, що за умови впровадження інтерактивного сторітелінгу довіра до контенту зростає на 15%, що ставить під сумнів попередні висновки професора Н. про занепад друкованих засобів масової інформації.

Бодай би його качка копнула, того розбишаку-хакера! Щоб йому ні сну, ні спочинку не було за ті капості, що він натворив, "поклавши" сервер редакції саме в момент публікації нашого головного розслідування року!

Панове військові кореспонденти! Перед нами стоїть інформаційний фронт, де ворог не знає жалю, але в наших жилах тече кров літописців-переможців. Сьогодні кожен ваш кадр має бути влучним, а кожне слово – непохитним, бо за нашими текстами – правда, якої чекають мільйони.

Захист просить суд зважити не лише на факт порушення авторського права, а й на психологічний стан репортера у момент публікації, адже нещадний режим дедлайнів та тривалий тиск керівництва призвели до стану професійного афекту.

Пам'ятайте, колеги, що гнівний коментар у соцмережах не чинить правди професійної, тому не поспішайте осуджувати блогера-початківця за його помилки, бо кожен із нас у медіасвіті несе свій тягар невдалих публікацій.

Вибір, зроблений нашою журналістською спільнотою на барикадах, став маніфестом нашої зрілості як четвертої влади; попри тиск цензури, медіа довели, що епоха темників та рабської покори перед власниками холдингів назавжди скінчилася.

Ваша Величносте, дозвольте від імені нашої медіаспільки висловити впевненість у тому, що відкритість вашої пресслужби відкриє нову сторінку в інформаційних відносинах наших держав та забезпечить прозорість державних рішень.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (ПРОФЕСІЙНИЙ ТРЕНІНГ)

Оберіть одне завдання для виконання та презентації в аудиторії:

I. Реклама книги. Підготуйте рекламу на одну із запропонованих книг або фахових видань. Наприклад:

- ✓ «Як ми говоримо» – Борис Антоненко-Давидович;
- ✓ «Культура слова. Мовностилістичні поради» – Олександр Пономарів;
- ✓ «Розмовляймо українською» – Іван Вихованець;
- ✓ «100 експрес-уроків української» – Олександр Авраменко;
- ✓ «Бачити українською» та «Чути українською» – Ольга Дубчак;
- ✓ «Немоскалька. Як не калькувати з ворожої» – Тарас Береза;
- ✓ «Виправ помилку. Практикум з культури мови» – Гапон Леся;
- ✓ «Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот» – Дмитро Кулеба;
- ✓ «Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів» – Вільям Зінсер;
- ✓ «А що я тут роблю? Шлях журналіста» – Ларрі Кінг;
- ✓ «Новини пласкої Землі» – Нік Дейвіс.

Методична підказка: Уявіть, що ви робите короткий відеоогляд чи радіоанонс для літературної рубрики. Ваша мета – не просто переказати зміст, а знайти «унікальну торгову пропозицію» книги: чим вона корисна саме вашому колезі-журналісту сьогодні.

II. Історія зі свого життя. За півтори хвилини розкажіть історію: «Одного разу зі мною трапилось таке...» – «І тоді я зрозумів (-ла), що ...».

Методична підказка: Це вправа на журналістський сторітелінг. Головне – динаміка та наявність несподіваної та повчальної розв'язки. Уникайте зайвих деталей, фокусуйтеся на подіях, що розкривають ваш характер або професійні погляди.

III. Мистецтво тосту. Доберіть 5 афоризмів/притч. Складіть і виголосіть 3 тости (другові, ворогові, незнайомцю).

Методична підказка: Тост для журналіста – це навичка швидкої імпровізації та вміння бути модератором уваги в будь-якій компанії. Намагайтеся, щоб тост мав структуру мікро-сюжету: яскрава цитата – приклад із життя – побажання.

IV. Офіційне привітання / Агітація. Складіть слово привітання рідній альма-матер АБО агітаційну промову «Ваш найкращий вибір – ВДПУ!».

Методична підказка: Використовуйте прийоми переконувального красномовства. Акцентуйте увагу на конкретних перевагах (кейсах, можливостях працевлаштування), які будуть переконливими саме для абітурієнтів або колег.

V. Журналістське інтерв'ю. Оберіть героя (президент, ректор, улюблений медійник) та підготуйте 10 запитань для розмови з ним.

Методична підказка: Продумайте концепцію інтерв'ю – яку саме «історію» ви хочете витягнути з героя? Питання мають бути логічно пов'язані, чергуючи закриті (факти) та відкриті (емоції, роздуми) формати.

VI. Поминальна промова / Епітафія. Підготуйте текст, який можна присвятити:

- Публічній постаті чи кумирові:
 - ✓ світовій зірці чи митцеві: (наприклад, Мерлін Монро, Девід Бові, Коко Шанель);
 - ✓ видатному журналісту: (наприклад, Олександра Кужель, Джеймс Фоулі);
 - ✓ історичному діячеві: постать, чия смерть стала кінцем певної епохи (королева Єлизавета II, Нельсон Мандела).
- Рідній чи близькій людині:
 - ✓ батькам або дідусяві/бабусі;
 - ✓ першому вчителю або наставнику;
 - ✓ другу дитинства.
- Метафоричні та абстрактні поняття:
 - ✓ порі року: (наприклад, літу, що минає);
 - ✓ дитинству;
 - ✓ старому будинку чи улюбленій вулиці.

Методична підказка: Це вправа на володіння високим стилем та емоційним інтелектом. У журналістиці це навичка написання некролога або філософського есе. Важливо знайти баланс: передати «світлий сум» без надмірної театральності та кліше.

СХЕМА АНАЛІЗУ ВИСТУПУ

Під час виступу колег зверніть увагу на:

- **Грунтовність:** Чи володіє мовець матеріалом, чи просто зачитує текст?
- **Свіжість:** Чи є в промові факти, приклади або жарти, які ви чуєте вперше?
- **Впевненість:** Чи допомагають жести та міміка оратору, чи вони видають його хвилювання?
- **Аргументація:** Наскільки переконливо звучить теза (особливо в рекламі чи агітації)?

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РИТОРИКА

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4 (2 год)

Тема: *Риторика монологу. Публічний виступ*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Типи промов за знаковим оформленням. Специфіка переходу від тексту до живого мовлення.
2. Цикл риторичної роботи журналіста:
 - *докомунікативний етап* (вибір стратегії, збір матеріалу, планування);
 - *комунікативний етап* (виголошення промови, запис стендапу, ведення ефіру);
 - *післякомунікативний етап* (саморефлексія, аналіз реакції аудиторії).
3. Композиційна структура публічного виступу: архітектоніка вступу, основної частини та висновків у медіакомунікації.
4. Методи викладу матеріалу: дедуктивний, індуктивний, аналогічний, стадійний, концентричний.

Ключові слова: *докомунікативний етап, комунікація, рефлексія, архітектоніка виступу, дедуція, індукція, концентричний метод, стендап, таймінг, самопрезентація.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання теоретичного блоку, варто звернути увагу на такі аспекти:

- Етапність як запорука успіху: Ефективний виступ журналіста на 80% готується до виходу в ефір. Докомунікативний етап включає не лише написання тез, а й психофізичне налаштування.
- Методи викладу як інструменти впливу: Вибір методу залежить від мети. Наприклад, *індуктивний* метод (від факту до висновку) найкраще тримає увагу в репортажі, а *концентричний* – допомагає детально розкрити особистість в інтерв'ю.
- Тілесний інтелект оратора: Риторика – це не лише слова. Поза, жести та дихання є фундаментом, на якому тримається голос журналіста.
- Зворотний зв'язок: Післякомунікативний етап – це робота над помилками. Журналіст має критично оцінювати свій виступ (використовуючи алгоритм самоаналізу), щоб корегувати індивідуальний стиль.

Застереження:

- Уникайте самомилування під час виступу. Головний в аудиторії – слухач, а не оратор. Постійно фіксуйте реакцію залу.
- План промови має бути лаконічним і розміщуватися на одному звороті аркуша. Великий обсяг тексту перед очима вбиває живий контакт.
- Найпоширеніша помилка – енергійний початок і «змазаний» кінець. Висновки мають бути чіткими та оптимістичними.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Робота з медіаресурсом (Кіноаналіз).

Перегляньте фільм «**Король говорить**».

- Укладіть перелік із 5 дієвих способів для покращення власного

мовлення та боротьби зі страхом, які ви побачили у стрічці.

- **Завдання:** Спробуйте класифікувати ці методи: які з них належать до *докомунікативного* етапу (підготовка), а які – до *комунікативного* (безпосередня практика)?

2. Аналіз порад та алгоритмів.

Опрацюйте «Короткі рекомендації щодо підготовки і виголошення промови». Оберіть 3 поради, які стосуються невербальної поведінки (пози, жести), та поясніть, чому вони важливі для журналіста, що працює в кадрі.

Короткі рекомендації щодо підготовки і виголошення промови

1. Промова, яка виголошується публічно, повинна бути підготовлена і попередньо продумана.

2. Тільки дуже досвідчений оратор може дозволити собі імпровізовану публічну промову, котра насправді підготовлена досвідом численних виступів.

3. Якщо ви обмежені регламентом, скоротіть зміст вашої промови: краще сказати мало, ніж сказати погано.

4. У кожній промові має бути початок, середина і кінець; при цьому кінець промови – найважливіший, тому завжди пам'ятайте про кінець вашої промови.

5. Складіть план промови. У плані відображаються основні пункти промови, інформація, яка потребує точності: дати, статистичні дані, цитати (які повинні бути короткими і з вихідними даними джерел), складні або малознайомі слова і терміни.

6. План промови розміщується на одному звороті аркуша паперу; його не варто писати на кількох аркушах.

7. Оратор, який виступає перед публічною аудиторією, повинен бути фізично зібраним, бадьорим, оптимістичним, спокійним, упевненим у собі; він повинен мати охайний і привабливий вигляд. Тому перед публічним виступом потурбуйтеся про свій духовний і фізичний стан.

8. Багато, у тому числі і досвідчених, ораторів, хвилюються перед публічним виступом. Це природно і корисно: якщо оратор не хвилюється перед виступом, то він не зацікавлений у своєму виступі і байдужий до аудиторії.

9. Надмірне хвилювання шкідливе. Щоб позбутися його, намагайтесь безпосередньо перед виступом відволіктися від його змісту, подумайте про щось приємне. Якщо це не допомагає і вас не бачать, зігніть руки в ліктях, підніміть їх до висоти плечей, напружте біцепси, зробіть кілька сильних рухів ліктями назад. У протилежному разі зробіть кілька сильних рухів пальцями ніг.

10. Не пийте воду безпосередньо перед виступом і під час виступу – вода дає непотрібне навантаження на серце і збиває голос. Не говоріть безпосередньо перед виступом.

11. Коли настане час виступати, зберіться внутрішньо і впевненим кроком підійдіть до місця, з якого доведеться говорити. Під час виходу до слухачів не поправляйте на ходу одяг, не зачісуйтесь тощо.

12. Стійте прямо. Ноги повинні бути приблизно на ширині плечей; носки злегка розведені; одна нога виставлена трішки вперед; упирання неоднакове на обидві ноги і у найбільш виразних місцях промови робиться більше на носок, ніж на п'ятку; коліна гнучкі і піддатливі; ногу на ногу не заплітайте; у плечах і руках немає напруги; руки не притиснуті щільно до грудної клітки, не прижаті до живота, не закладені за спину, пальці рук не зціплені; голова і шия трохи висунені вперед порівняно з грудною кліткою; груди виставлені, живіть підтягнутий, але не настільки, щоб це заважало вільному диханню.

13. Жестикуляція оратора має бути помірною. Удавайтесь до жесту за необхідності. Не жестикулюйте руками протягом усієї промови. Не кожна фраза потребує підкреслення жестом. Ніколи жест не повинен відставати від підкріпленого ним слова. Привносьте різноманітність у жестикуляцію. Кількість жестів й інтенсивність повинна відповідати характеру промови й аудиторії. Ораторський жест повинен бути плавним і впевненим, але не дуже широким.

14. Коли ви говорите, дихайте діафрагмою. Розмірюйте гучність голосу до об'єму приміщення і величини аудиторії. Ніколи не намагайтесь переключити аудиторію.

15. Голос пускайте трішки над головами аудиторії.

16. Ставши перед аудиторією, найперше посміхніться і подивіться на людей, які вас слухають, – ви побачите, що вони уважні до вас і налаштовані в цілому позитивно.

17. Зробіть невеличку початкову паузу – це зацікавлює. Якщо продовжують шуміти, зробіть паузу більшою і подивіться на «острівки» шуму в аудиторії. Але не мовчіть занадто довго, бо складеться враження, що ви розгубилися.

18. Не починайте свою промову дуже енергійно, інакше вам не вистачить сил завершити її, а слухачам – витерпіти її до кінця.

19. Виголошуючи промову, пам'ятайте, що ви звертаєтесь до людей, які згодні вас вислухати, а не до папірця, на якому записаний ваш конспект.

20. Говоріть спокійно і впевнено, і вас будуть слухати.

21. Говоріть голосно, чітко, зберігаючи розмірений темп промови. Не намагайтесь умістити максимум інформації у мінімум часу.

22. Під час промови дивіться на аудиторію, послідовно фіксуючи поглядом групи людей, які знаходяться перед вами. Не звертайтеся весь час до одного і того ж обличчя. Кожен із слухачів повинен бути переконаним, що ви звертаєтесь особисто до нього. Малюйте очима цифру 8, що наче лежить горизонтально на рівні очей.

23. Використовуйте лише літературні слова і висловлювання. Намагайтесь вживати якомога менше іншомовних слів.

24. Виголошуйте промову не словами, а фразами. Фрази повинні бути зв'язними. Закінчуйте кожную почату фразу.

25. Мовлення є чергуванням слів і пауз. Пауза виділяє найбільш значимі слова і формулювання. Паузою ви надаєте можливість аудиторії оцінити смисл висловленого раніше і про себе відповісти вам.

26. Публічна промова інтонована: інтонація забезпечує смислове членування мовлення, вказує на співвідношення частин фрази і на ставлення оратора до змісту промови. Сконцентруйте не тільки на тексті виступу, а й на тих думках і почуттях, які ви хочете передати у промові. Інтонація має бути природною і помірною. Ніколи не піднімайте на кінцях фраз. Потрібно весь час говорити звучним голосом, а не монотонним і байдужим.

27. Пам'ятайте, що сприйняття промови залежить і від темпу виголошення. Оптимальний темп для сприйняття – від 120 до 150 слів за хвилину. Загальні рекомендації щодо темпу виголошення такі: швидше виголошується все те, що пов'язане з радістю, схвилюваністю, напруженістю і швидкою зміною подій у часі; у межах окремих фраз і періодів швидше виголошується все те, що становить доповнення, пояснення, уточнення; діалогічна форма мовлення певною мірою відбувається у швидкому темпі, ніж монологічна; повільніше виголошується все те, що пов'язане зі смутком, журбою, журливістю, з повільною зміною у часі; повільніше виголошуються фрази, особливо важкі у смисловому сенсі; у межах окремих фраз варто дещо сповільнювати вимову, найважливіших для вираження змісту слів, найчастіше тих, що виділяються логічним наголосом. До загальних рекомендацій не слід ставитися як до чогось незмінного!

28. Під час публічного мовлення промовець не повинен відчувати себе соловейком: ви говорите для людей, а не для самовираження. Тому під час мовлення працюйте: контролюйте реакцію аудиторії, фіксуйте групи людей, які погоджуються і не погоджуються з вами, уважних і неуважних, зацікавлених і байдужих, дружелюбних і ворожих. Оратор повинен бачити все, що відбувається в аудиторії під час виголошення промови, і своєчасно реагувати на поведінку аудиторії.

29. Якщо в аудиторії почався шум, не підвищуйте, а понизьте голос, або зробіть паузу і уважно подивіться на аудиторію.

30. Не бійтесь реплік із залу. Не давайте втягнути себе в дискусію під час промови: ви повинні сказати все, що запланували.

31. Завершення будь-якої промови має бути енергійним і оптимістичним. Покажіть піднесенням голосу і завершальною інтонацією, що ви виголосили все, що вважали за потрібне, і не забудьте подякувати аудиторії за увагу. Вихід оратора з трибуни не повинен створювати враження втечі.

Ознайомтеся з «Алгоритмом самоаналізу промови». Які 3 запитання з цього списку ви вважаєте найбільш критичними для професійного зростання репортера?

Алгоритм самоаналізу промови

1. Як аудиторія зустріла мене? (Доброзичливо, байдуже, стримано, з недовірою, з неприязню.)
2. Як розпочав виступ? Чи викликав виступ зацікавленість? Пожвавлення? Байдужість? Несприйняття?
3. Як можна охарактеризувати настрій аудиторії протягом виступу? Він змінювався на мою користь чи ні? В якій частині виступу це було помітно? Як це проявлялось? Можливі причини цих змін.
4. Якщо аудиторія реагувала негативно, то чим це було зумовлено?
5. Як я реагував на невдачу? Успіх?
6. Як я сам оцінюю:
 - вибір теми, її розкриття, свою позицію;
 - план і композицію виступу, логіку побудови, початок, кінець;
 - якщо тему, факти, логіку я оцінюю позитивно, то чим пояснити невдачі, незадоволення, послаблення контакту.
7. Як я сам оцінюю своє усне мовлення: дихання (не вистачало глибини дихання, утруднення дихання через носову порожнину, чи були вимушені паузи для вдиху; що можна сказати про темп, плавність мовлення: чи вільним було мовлення? чи не було зайвого напруження?).
8. Як аудиторія реагувала на мої аргументи, приклади, вставні сюжети, жарти, запитання?
9. Як я тримався:
 - просто і вільно чи скуто?
 - чи не зловживав жестами?
10. Що повчальне з цього виступу я врахую при підготовці до наступного виступу?

3. Робота з методами викладу.

Заповніть таблицю, визначивши найбільш доречний метод викладу для різних журналістських форматів.

Журналістський формат	Рекомендований метод викладу	Чому саме цей метод?
Репортаж із місця аварії	Індуктивний	Починаємо з яскравої деталі події
Аналітична стаття про ІІІ		
Нарис-портрет про ветерана		
Інструкція «Як стати журналістом»		

4. Редагування та стилістична корекція.

Виправте недоліки в реченнях, орієнтуючись на пораду №23 (використання літературних слів та уникання зайвих іншомовних запозичень).

- У даному аспекті нашої комунікації я хотів би акцентувати детермінованість цього кейсу.
- Журналіст повинен презентувати івент максимально експресивно та професійно.
- Оратор почав виступати і почав говорити про те, що він почав думати про старт проєкту.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (ПРОФЕСІЙНИЙ ТРЕНІНГ)

Оберіть одне завдання для виконання та презентації в аудиторії:

I. «Метод у дії: Переформатування». Оберіть актуальну новину з медіапростору та підготуйте її переказ, застосувавши індуктивний метод (почніть із мікродеталі: емоції очевидця, покинутої речі на місці події чи звуку) або метод аналогії (порівняйте подію з історичним прецедентом чи побутовим явищем).

Методична підказка: Це завдання допоможе вам зрозуміти, як метод викладу змінює сприйняття інформації аудиторією: індукція створює ефект залученості, а аналогія допомагає пояснити складне через просте.

II. Моделювання стендапу: «У центрі подій». Уявіть, що ви журналіст на місці резонансної події (мітинг, фестиваль чи стихійне лихо). Складіть і виголосіть короткий текст стендапу, враховуючи поради №28-29.

Методична підказка: Ваше завдання – не просто сказати текст, а втримати увагу в умовах шуму. Попрацюйте з паузою та зміною тембру, якщо відчуваєте «острівки шуму» навколо себе.

III. Аналіз чужої промови: «Крізь призму професіонала». Оберіть виступ будь-якого відомого журналіста або блогера (до 3-х хвилин). Проаналізуйте його за поданим Алгоритмом самоаналізу, оцінивши його успіх або поразку.

Методична підказка: Спробуйте «відчути» оратора: як він зустрів аудиторію, чи були його жести виправданими, і чи не перетворився він на «соловейка», який не чує реакції публіки.

IV. Репетиція перед дзеркалом: «Діалог з відображенням». Проведіть репетицію своєї самопрезентації за алгоритмом «Ораторові-початківцю варто». Запишіть короткий висновок-рефлексію.

Ораторові-початківцю варто:

1. Записати текст слово в слово і вивчити його.
2. Вибрати приміщення, в якому ніхто не заважав би, і стоячи, неначе звертаючись до слухачів, спробувати виголосити всю промову.
3. Після повторити промову, керуючись лише ключовими словами і висловами, відмічаючи головні розділи своєї композиції.
4. Коли промова засвоєна в цілому, необхідно зайнятися частинами, які найбільше викликають сумнів; провести більше репетицій цих частин перед дзеркалом. Варто звернути увагу: Чи вільно передаєте думки? Чи рівно тримаєтесь? Чи вільні і легкі ваші рухи? Прислухайтесь до голосу (чи користуєтесь паузами, чи виділяєте посиленням голосу головні слова, чи вдається уникати одноманітності).

Методична підказка: Будьте чесними з собою. Що було найважче контролювати: голос (тремор), руки (куди їх подіти?) чи темп (бажання якнайшвидше втекти з імпровізованої трибуни)?

V. Творча лабораторія: «Слово про себе». Підготуйте виступ-самопрезентацію (регламент 1.5–2 хв).

Епіграф: «Що скажуть про тебе інші, якщо ти сам про себе нічого сказати не можеш» (К. Прутков).

Вимога: Продумайте чітку архітектоніку: вступ (нестандартне обігрування цитати), основна частина (оберіть концентричний або

індуктивний метод) та енергійний фінал (заклик або «відкрите» запитання до залу).

Контроль: Під час виступу слідкуйте за поставою та зоровим контактом («горизонтальна вісімка»).

Методична підказка: Не бійтеся бути суб'єктивними. Журналістська самопрезентація – це ваш перший репортаж про самого себе.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5 (2 год)

Тема: Риторика діалогу. Еристика

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Історичні витоки еристики: від античної суперечки до сучасного медіапростору. Поняття суперечки в журналістиці.
2. Класифікація суперечок за формою: дебати, полеміка, диспут, дискусія (аналіз форматів телеефірів та радіопередач).
3. Типологія за метою: суперечка заради істини (аподиктична), заради переконання, заради перемоги (еристична) та суперечка як риторична гра.
4. Кількісні та технічні параметри: монологічна, діалогічна та полілогічна суперечки; особливості усних ефірних та письмових (колонки, рецензії) дискусій.
5. Етика медійного протистояння: правила ведення суперечки та норми ефективної комунікації.

Ключові слова: *еристика, полеміка, дискусія, дебати, медіакомунікація, токшоу, пропонент, опонент, модерація, стратегія переконливості.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

- Жанрова специфіка: Пам'ятайте, що в медіа межа між дискусією (пошук істини) та полемікою (захист своєї позиції) дуже тонка. Журналіст часто свідомо провокує полеміку для підвищення рейтингів програми.
- Етика модератора: У полілогічній суперечці (токшоу) журналіст має бути «арбітром». Головне правило – не ставати на бік одного з учасників, а забезпечувати рівність умов для всіх («fair play»).

Застереження:

- Не ототожнюйте суперечку з конфліктом: Мета медійної суперечки – висвітлити проблему з різних боків, а не образити опонента.
- Уникайте маніпулятивного тиску: Риторична гра не повинна перетворюватися на тиск на глядача.
- Бережіть репутацію: У суперечці заради перемоги найлегше втратити об'єктивність. Пам'ятайте: ваше слово – це документ.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Аналіз медійних форматів. Проаналізуйте наведені формати. Визначте, який вид суперечки за метою та формою є доречним для кожного з них:

- *Передвиборчі теледебати двох кандидатів.*
- *Обговорення нового закону про медіа в експертному колі.*
- *Коментар журналіста-розслідувача у вечірньому блоці новин.*
- *Радіоефір зі слухачами на тему «Чи потрібна цензура в інтернеті?».*

Завдання 2. Робота з текстами (Визначення стратегій). Прочитайте уривки з медійних дискусій. Аргументуйте, яку мету переслідує мовець: встановлення істини, переконання аудиторії чи суто еристичну перемогу?

1. *«Ви можете наводити будь-які цифри, але ми всі розуміємо, хто фінансує ваше видання, тому ваші факти не варті паперу, на якому надруковані!»*

2. *«Давайте спробуємо знайти спільне рішення: ви погоджуєтесь, що фінансування культури є пріоритетом, а ми переглянемо терміни реалізації проекту».*

3. *«Пане колего, ваш стендап був яскравим, але він повністю ігнорує закон достатньої підстави. Де докази того, що сервер зламали саме ззовні?»*

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (ПРОФЕСІЙНИЙ ТРЕНІНГ)

I. Проєкт «Токшоу: Pro & Contra». Сформулюйте проблемну тему (наприклад, «Скасування анонімності в соцмережах» або «Штучний інтелект проти професійного журналіста»). Розподіліть ролі: Ведучий, Оптиміст, Скептик.

Методична підказка: Ведучий має розробити стратегію «провокаційних запитань», щоб виявити суперечності в аргументах обох сторін, але при цьому залишитися нейтральним.

II. Авторська колонка (Письмова суперечка). Напишіть короткий текст (до 1 сторінки) у форматі відповіді на уявний пост блогера, який критикує традиційну журналістику.

Методична підказка: Використовуйте тактику спростування. Ваша мета – не просто заперечити, а довести через факти, що опонент помиляється.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6 (2 год)

Тема: Доказ у публічному виступі

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Теза й аргумент: структурні елементи доказу в журналістській практиці.
2. Триада аргументів:
 - *До логосу:* факти, статистика, результати моніторингу.
 - *До етосу:* апеляція до авторитету, експертності, журналістської етики.
 - *До пафосу:* емоційне наповнення, сторітелінг, вплив на почуття слухача.
3. Закони логіки для журналіста: тотожність, суперечність, виключення третього, достатня підстава.
4. Логічні помилки в аргументації: підміна тези, коло в доказі, «після цього – значить внаслідок цього», плеоназм.
5. Спростування як інструмент боротьби з медіаманіпуляціями.

Ключові слова: аргументація, теза, логічний закон, софізм, паралогізм, спростування, достовірність, маніпуляція, підміна тези.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

- **Логічна гігієна:** Для журналіста закон достатньої підстави – це «релігія». Кожне твердження в ефірі має спиратися на перевірений факт, а не на «мені здається».
- **Типологія доказу:** Не зловживайте аргументами до пафосу. Емоції – це «приправа» до фактів (логосу), а не основна страва.

Застереження:

- Не пояснюйте невідоме через невідоме: Використання складної термінології для доказу простої ідеї лише заплутає аудиторію.
- Бережіться плеоназмів: Аргумент, сформульований як «мій власний особистий досвід», звучить непереконливо через лексичну надмірність.
- Слідкуйте за тезою: Найчастіша помилка – почати доводити одну тезу, а в процесі виступу непомітно перейти на іншу.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Класифікація аргументів. Згрупуйте наведені аргументи за типами (Логос, Етос, Пафос):

1. *«Згідно з даними Держстату, рівень медіаграмотності зріс на 12%».*
2. *«Ви як професіонал з 20-річним стажем не можете не погодитися...».*
3. *«Тільки уявіть очі тієї дитини, чия історія так і не потрапила в новини...».*
4. *«Джордж Орвелл писав, що свобода – це можливість сказати, що два плюс два – чотири».*

Завдання 2. Детектор логічних помилок. Знайдіть помилку в аргументації (підміна тези, коло в доказі, змішування істотного й випадкового):

- *«Наш канал найкращий, тому що ми робимо кращий контент, а наш контент кращий, бо ми – номер один».*
- *«Якщо ви проти цієї реформи, значить, ви проти майбутнього наших дітей!»*
- *«Я впевнений, що сюжет буде вдалим, адже сьогодні вранці я зустрів знайомого оператора – це добрий знак».*

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (ПРОФЕСІЙНИЙ ТРЕНІНГ)

I. Реклама фахового видання (через доказ). Оберіть книгу (наприклад, «Війна за реальність» Д. Кулеби). Підготуйте рекламний пітч (1 хв), використавши всі три типи аргументів: логос (факти про книгу), етос (чому ви як журналіст їй вірите), пафос (емоційний виклик читачеві).

Методична підказка: Знайдіть «унікальну торгову пропозицію» книги для колеги-журналіста.

II. Риторичний щит: Спростування фейку. Візьміть будь-яке поширене медійне кліше (наприклад: «Блогери повністю замінили журналістів»). Підготуйте промову-спростування.

Методична підказка: Використовуйте закон суперечності. Вкажіть на логічні прорахунки в позиції опонента (наприклад, різниця між збором інформації та перевіркою фактів).

III. Схема аналізу виступу (Взаємооцінювання). Під час виступів колег заповніть чек-лист:

- Чи була теза чіткою?
- Яких аргументів було найбільше (логос/пафос)?
- Чи не допущено логічних помилок?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7 (2 год)
Тема: Культура мовлення оратора

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Вимоги до мовлення оратора: об'єктивні та суб'єктивні чинники культури мовлення.
2. Комунікативні ознаки мовлення: правильність, точність, чистота, багатство, виразність, логічність та доречність.
3. Елокуція як розділ риторики. Роль риторичних фігур і тропів у публічному виступі.
4. Класифікація тропів (метафора, метонімія, синекдоха, епітет, гіпербола) та риторичних фігур (анафора, антитеза, інверсія, риторичне запитання).

Ключові слова: елокуція, троп, фігура, лексичне багатство, фразеологізм, нормативність, лінгвокультурологія, мовна чистота.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Опрацьовуючи питання культури мовлення, зверніть увагу на журналістські акценти:

- Баланс точності та образності: Журналістське мовлення не може бути лише «правильним». Без тропів і фігур (елокуції) воно стає сухим і нецікавим, але надмір прикрас (патос) шкодить об'єктивності.
- Чистота мовлення (пуризм): Для журналіста неприпустимим є вживання канцеляризмів, сленгу (якщо це не виправдано цитатою) та слів-паразитів. Чисте мовлення – це маркер професійної еліти.
- Логічність: В ефірі чи стендапі ваша думка має бути прозорою. Використовуйте логічні наголоси та паузи, щоб аудиторія могла встежити за ланцюжком фактів.
- Доречність: Це найвищий рівень культури. Вміння обирати стиль відповідно до ситуації (репортаж із фронту потребує іншої риторики, ніж світська хроніка).

Застереження:

- Наголос – це «обличчя» журналіста: Помилка в наголосі (наприклад, «випАдок» замість «випадОк») миттєво знижує довіру аудиторії до всього сказаного вами.
- Фразеологізми: Використовуйте їх обережно. Кліше («спочивати на лаврах», «золота середина») можуть зробити мову банальною. Шукайте свіжі метафори.
- Пароніми: Плутанина між «питанням» та «запитанням» або «вірним» та «правильним» – це професійний гріх журналіста.

ПРАКТИЧНО ЗОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. **Орфоепічний практикум.** Поставте наголос у поданих словах. Якщо можливі два наголоси, з'ясуйте, чи змінюється значення слова:

Адже, апостроф, асиметрія, бюлетень, виразний, вітряний, дипломатія, дітьми, завжди, запитання, західний, іконопис, косий, кроїти, лікарський, марний, одноразовий, партер, позаторік, позначка, помилка, помилки, прошу, разом, рукопис, русло, сільськогосподарський, спина, судно, тигровий, учення, феномен, черпати, черговий, шкода, шовковий.

2. Редакторська правка. Знайдіть і виправте помилки (граматичні, лексичні, синтаксичні):

Поїхати у Київ, ліки від грипа, концерт оркестру народних інструментів, ректор університета, спогад біллю стискає серце, написавший контрольну роботу, гарний собака, відстаючий студент, дякувати батька, діяти по дорученню, повідомлення прийшло поштою, розмовляти по телефону, виконаний по замовленню, по тій причині.

3. Тлумачний словник журналіста. Поясніть значення іншомовних слів, які часто вживаються в медіасфері:

Адоптація/адаптація, акумулювати, аналогія, аутсайдер, брифінг, брокер, вокабулярій, глосарій, дискурс, лунатик, маркетинг, менеджмент, моніторинг, ортодокс, прес-реліз, регламент, резонанс, рейтинг, ретроспектива, специфіка, спорадичний, тезаурус, унітарний, філігранний, функціонувати, харизма.

4. Робота з паронімами. Складіть речення з кожним словом, поясніть різницю у значенні (звертайтеся до словника О. Сербенської):

- *Вірний – правильний, завдання – задача, питання – запитання.*
- *Головний – основний, крайній – останній.*
- *Взаємини – відносини – стосунки – відношення – ставлення.*
- *Виключення – виняток, витікати – впливати, погіршення – погіршання.*
- *Нагода – пригода, обумовлювати – зумовлювати.*

5. Стилистичне редагування. Відредагуйте словосполучення, уникаючи суржику та калькованих конструкцій:

Більш демократичний керівник, виборча компанія, в кінці кінців, втратити бдимість, діючий закон, запланувати такі міроприємства, із-за неухважності, любий із нас знає, навчати на іноземній мові, називати по імені, на протязі слідкуючої перерви, на слідуючий раз, не мішай працювати, один з п'ятидесяти, по власному бажанню, подавляюча більшість, при будь-яких обставинах, прийти по справі, разом з другими студентами, співставляти результати, текучість кадрів, у крайньому разі, у сторону університету, учитель по покликанню, це дійсно так.

6. Культурний код (Фразеологія). З'ясуйте значення та походження фразеологізмів. Як їх можна обіграти в заголовку журналістського матеріалу?

Випити чашу до дна, Блудний син, Останній могікан, Лебедина пісня, Золота середина, Бути чи не бути, Сім чудес світу, Гордіїв вузол, Ламати списи, Спочивати на лаврах, Сізіфова праця, Моцарт і Сальєрі, Троянський кінь, Золотий вік, Геростратова слава, Терновий вінок, Нести свій хрест, Дамоклів меч.

ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ

1. Риторична дефініція. Розкрийте значення слів за допомогою визначення (логос) або афоризму (пафос): *Багатство, вірність, голос, життя, заздрість, освіта, талант.*

2. Синонімічне багатство. Доберіть по 3 синоніми до кожного слова. Як змінюється емоційне забарвлення при зміні синоніма? *Розвиток, мужність, хуртовина, красивий, вередливий, актуальний, старанно, швидко, гніватися, говорити.*

3. Епітетна палітра. Доберіть по 3 епітети (бажано нетривіальних) до слів: *Погляд, день, жінка, вчинок, повітря, небо, сніг, земля, політика, слово.*

4. Антонімічні пари. Доберіть антоніми. Як ці пари можна використати для створення антитези у виступі? *Абсолютний, абстрактний, авангард, альтруїзм, аналіз, аромат, відважний, ввічливий, визволення, грубий, доводити, достойний, захищати, корисний, ласкавий, людяність, мирний, ощадливий, постійний, природний, різниця, талановитий, уявний, щедрий, чистити.*

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (ПРОФЕСІЙНИЙ ТРЕНІНГ)

Оберіть одне завдання для виконання та презентації в аудиторії:

I. «Риторичний портрет». Оберіть один із вивчених фразеологізмів або афоризмів і напишіть короткий есеї (150-200 слів) на актуальну тему, використовуючи якнайбільше синонімів та епітетів із практичного блоку.

II. «Бій за чистоту». Підготуйте виступ (1 хв) про типові мовні помилки у ЗМІ Вінниччини.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8 (2 год)

Тема: Взаємодія оратора та аудиторії. Засоби активізації уваги слухачів

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. Психологія успіху оратора: складники харизми та професійної впевненості. Риторичний ідеал у медіасфері: від античного канону до сучасного інфлюенс-маркетингу.

2. Техніка мовлення: дикційна виразність та мелодика мовлення.

- Темпоритм як інструмент маніпуляції та залучення уваги.
- Постановка діафрагмального дихання для довгих прямих ефірів.

3. Невербальна комунікація: психологія першого враження: вихід, постава, фіксація погляду.

- Жести-ілюстратори, жести-регулятори та небезпека жестів-адапторів.

4. Мнемотехніки та пам'ять:

- Логічне структурування як основа запам'ятовування.
- Мнемотехнічні «гачки» для складних цифр і прізвищ.
- Медіа-ефекти: «ефект рамки» та «магічне число».

Ключові слова: *мнемотехніка, ефект рамки, контакт очей, невербаліка, темпоритм, логічна пауза, риторичний ідеал, дикція, жестикуляція.*

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ТА ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

- Дихальна опора: Під час стресу (ефіру) дихання стає поверхневим. Тренуйте «опору»: уявіть, що ви штовхаєте звук животом, а не горлом. Це зробить ваш голос «оксамитовим» та авторитетним.
- Погляд — це інструмент влади: У журналістиці важливо не «бігати» очима. Використовуйте техніку «зорової петлі»: затримайте погляд на одній людині (або камері) на 3–5 секунд, перш ніж перевести його на іншу групу слухачів.
- Жестикуляція: Ваші руки мають бути «розморожені». Тримайте їх у «робочій зоні» (від талії до грудей).
- Мнемоніка: Не намагайтеся запам'ятати слова — запам'ятовуйте образи. Якщо вам треба назвати цифру 40%, уявіть майже повну склянку води.

Застереження:

- Не плутайте паузу з проваллям: Пауза має бути змістовною («психологічною»). Якщо ви мовчите просто тому, що забули текст — це помилка. Якщо мовчите, щоб дати глядачу усвідомити почуте — це майстерність.
- Уникайте «дзеркальних жестів»: Не повторюйте рухи опонента, якщо він нервує, інакше ви переймете його стан.
- Бережіться «ефекту монотонності»: Навіть найрозумніший текст, прочитаний без зміни тембру, викликає у слухача гальмування кори головного мозку вже на 4-й хвилині.

ПРАКТИЧНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Дикційний та дихальний інтенсив (Скоромовки).

Прочитайте подані скоромовки за схемою:

1. Артикуляційна розминка (беззвучно, лише губами).
 2. Пошепки, але максимально чітко.
 3. Вголос, міняючи логічний наголос на кожному слові.
- *Водовоз віз воду з водопроводу.*
 - *Схотив Клим клин, почав Клим клином клин вибивати.*
 - *Не жаліла мама мила, мила мама з милом Милу.*
 - *Босий хлопець сіно косить, босі ноги роса росить.*
 - *Хитру сороку спіймати морока, а на сорок сорок – сорок морок.*
 - *Не той, товариші, товаришу товариш, хто при товаришах товаришу товариш...*

Завдання 2. Лабораторія інтонації (Вправа «Лебідь»).

Прочитайте фразу «Плавав лебідь на воді понад берегом» так, щоб надати їй наступного підтексту:

- *Здивування:* (Невже лебідь? Там?).
- *Захоплення:* (Яка краса!).
- *Тривога:* (Лебідь плаває там, де небезпечно).
- *Запитання-іронія:* (Ви справді думаєте, що він там плавав?).

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (ПРОФЕСІЙНИЙ ТРЕНІНГ)

Завдання I. Медіа-кейс «Риторичний провал».

Пригадайте випадок, коли ваша комунікація не спрацювала. Опишіть його за схемою:

1. Ситуація.
2. Помилка (невербальна, темп чи логіка?).
3. «Якби я виступав сьогодні...» (запропонуйте 3 кроки для виправлення).

Завдання II. Аналіз «Золотого фонду риторики» (на вибір).

Перегляньте один із запропонованих фрагментів та заповніть «Картку експерта».

1. *Переконлива промова Френка Слейда (Аль Пачіно) із фільму «Запах жінки»*

https://www.youtube.com/watch?v=b-oETBEz9_M

2. *Ліна Костенко про «всепогано»: унікальне архівне відео!*

<https://www.youtube.com/watch?v=g5NugcFszB4>

3. *«Вибайте. Я не хочу бути імператором». Промова Чарлі Чапліна. Фільм «Великий диктатор», 1940 рік.*

<https://www.youtube.com/watch?v=dg-UG2KfkLs&t=83s>

4. *Фільм «Спілка мертвих поетів»*

https://uakino.me/filmy/genre_comedy/376-splka-mertvih-poetv.html

5. *Фільм «Посмішка Мони Лізи»*

https://uakino.me/filmy/genre_drama/2846-posmshka-moni-lzi.html

Схема аналізу:

Вступ: Як оратор захопив увагу в перші 15 секунд?

Голос: Де була зроблена найдовша пауза і чому?

Міміка та жести: Який жест був найбільш емоційним?

Ефект рамки: Якою була остання фраза і який ефект вона справила?

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

1. Творчий проєкт «Соціальна сторінка улюбленого оратора».

Мета: Глибоке дослідження постаті оратора, адаптація його ідей до сучасного медіапростору та розвиток навичок стилізації тексту.

Форма подання: мультимедійна презентація (Canva, PowerPoint) у стилі обраної соцмережі (Instagram, Facebook, X, LinkedIn).

Вимоги до змісту проєкту:

1. Візуальна ідентифікація: портрет оратора (архівні фото або художні репродукції).
2. Нікнейм: ім'я користувача та коротке «гасло» (кредо), що відображає його риторичну позицію.
3. Відомості про особу: біографія та 3–5 маловідомих цікавих фактів із життя.
4. Цитатник: мінімум 5 знакових висловів людини, оформлених як графічні пости.
5. Риторичні дописи: 2–3 публікації, написані «від імені» оратора, на теми сучасної або класичної риторики.
6. Цільова аудиторія: аналіз того, хто був би підписником цієї сторінки сьогодні.
7. Коментарі: 2–3 змодельовані гілки дискусій під постами (зокрема відповіді на «хейт» або складні питання опонентів).
8. Story: опис однієї «сторіз» з місця знакової події в житті оратора (емоційний стан, атмосфера). Додатково.

Завдання 2. Авторський публічний виступ «Сила слова у медіа»

Мета: Розвиток навичок написання текстів для публічних виступів, використання риторичних фігур та аргументації.

Вимоги до виконання:

- обрати одну із запропонованих тем-афоризмів;
- написати текст виступу (обсяг 2–3 сторінки А4).
- **Риторичний паспорт (додаток до тексту):** коротко (0,5 стор.) вказати: яка головна теза виступу, які риторичні прийоми (метафори, анафори, антитези) використано та на яку емоцію розраховано виступ.

Теми для вибору:

1. «Нація тримається духовними зусиллями особистостей» (Є. Сверстюк).
2. «У світі було б набагато менше зла, якби всі, хто має владу, розуміли, що в їхніх руках прекрасний спосіб служити іншим людям» (Л. Гузар).
3. «Найважча професія – бути людиною» (Х. Марті).
4. «Формальна освіта допоможе вам вижити. Самоосвіта приведе вас до успіху» (Д. Рон).
5. «Усе в наших руках, через те їх не можна опускати» (К. Шанель).
6. «Межі моєї держави – це межі моєї мови» (Б. Хмельницький).
7. «Книги – це вікна, через які виглядає душа» (Г. Бічер).
8. «Слово як зброя: межа між правдою та маніпуляцією».

Критерії оцінювання ІНДЗ

Критерій	Опис	Розподіл
Змістовність	Глибина розкриття теми, знання історичного контексту та біографії.	40%
Креативність	Оригінальність подачі матеріалу, стилізація під обрану соцмережу.	30%
Риторична майстерність	Грамотне використання засобів переконання та художньої виразності.	20%
Технічне оформлення	Якість візуалізації презентації або дотримання структури тексту.	10%

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Теоретичний блок

1. Місце ораторського мистецтва в житті суспільства та сучасних мас-медіа.
2. Риторика як філологічна наука.
3. Ораторське мистецтво в професійній підготовці журналіста.
4. Основні ознаки риторики.
5. Комунікативні ознаки мовлення (точність, логічність, виразність).
6. Зв'язок риторики з іншими науками (психологією, соціологією, правом).
7. Риторика Давньої Греції. Видатні ритори античності.
8. Розвиток риторики в Давньому Римі. Цицерон як еталон оратора.
9. Історія українського красномовства та видатні вітчизняні оратори.
10. Різновиди публічного мовлення (інформаційне, переконуюче, розважальне).
11. Специфіка жанрів публічного мовлення в роботі журналіста.
12. Структура публічного виступу: композиція та архітектоніка.
13. Етика і етикет публічного мовлення в ефірі та поза ним.
14. Етапи творчої діяльності оратора: від задуму до виголошення.
15. Тактика оратора: принципи, способи, композиційні засоби.
16. Основні закони логіки в риториці та журналістській аргументації.
17. Культура мовлення в професійній діяльності медійника.
18. Критерії оцінювання усної промови та виступу в кадрі.
19. Засоби мовної виразності (тропи та фігури).
20. Сутність закону аудиторії: як відчувати свого слухача.
21. Розробка стратегії виступу з орієнтацією на цільову аудиторію.
22. Прийоми активізації уваги слухачів під час виступу.
23. Методи переконання та психологічного впливу.
24. Інтонування. Технічне дихання і техніка мовлення диктора.
25. Образ оратора: харизма, впевненість, компетентність.
26. Риторичний ідеал: античний канон та сучасні вимоги.
27. Образ аудиторії. Способи подолання опору та ворожості слухачів.
28. Кінетика в риториці: жести, міміка, пантоміміка.
29. Види красномовства (соціально-політичне, академічне, судове та ін.).
30. Академічне красномовство (структура та мовні ознаки).
31. Політичне красномовство: мистецтво впливу на маси.
32. Дипломатичне красномовство та специфіка міжнародної комунікації.
33. Похвальне красномовство (епідейктичне) та його жанри.
34. Риторична етика переконливого мовлення.
35. Зовнішній образ оратора-професіонала: імідж та стиль.
36. Сутність суперечки: дискусія, полеміка, еристика.

37. Види тропів та їх використання в публічних промовах і статтях.
38. Характеристика риторичних фігур: роль у посиленні емоційності тексту.
39. Розвиток риторики та свободи слова в незалежній Україні.
40. Риторична культура особистості як медійна компетенція.

Практичний блок

1. Підготувати дорадчу промову на актуальну соціальну тему.
2. Підготувати похвальну промову (виступ на урочистому заході).
3. Підготувати вітальну промову ювілярові (колезі або відомій особі).
4. Підготувати епідейктичну промову до державного свята.
5. Підготувати вітальну промову для близької людини.
6. Підготувати та провести диспут на актуальну суспільно-політичну тему.
7. Підготувати диспут на морально-етичну тему (професійна етика).
8. Підготувати похвальну промову своєму університету чи факультету.
9. Підготувати промову на одну тему для трьох різних аудиторій (наприклад: діти, студенти, фахівці).
10. Підготувати агітаційну промову про переваги журналістської освіти.
11. Підготувати промову-презентацію свого факультету.
12. Підготувати дорадчу промову (рекомендацію) кандидата на вакантну посаду.
13. Підготувати подячну промову батькам.
14. Підготувати подячну промову рідній школі.
15. Підготувати дорадчу промову (огляд) про важливу книгу.
16. Підготувати епідейктичну промову до Дня вчителя / Дня працівників радіо, телебачення та зв'язку.
17. Підготувати дорадчу промову до Дня знань.
18. Підготувати промову для зустрічі з однокласниками.
19. Підготувати вітальну промову випускникам школи від імені журналіста-випускника.
20. Підготувати прощальну промову для однокурсників при врученні дипломів.

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни передбачає використання різноманітних методів та технологій викладання і навчання, серед них – метод проблемного викладу навчального матеріалу, частково-пошуковий (евристичний) метод, пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод.

Для залучення здобувачів вищої освіти до самостійного розв'язання завдань наукового характеру з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій передбачено використання дослідницького методу.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються різноманітні технології навчання: особисто орієнтовані, творчо-розвивальні, інтерактивні, інформаційно-комунікаційні. Навчання є студентоцентрованим та здійснюється через активну практичну діяльність.

Лекції органічно поєднуються не лише з практичними заняттями, а й із самостійною роботою, яка полягає в самостійному опрацюванні теоретичного матеріалу, підготовці до практичних занять, пошуку потрібної інформації, дібранні та огляді літературних джерел за заданою тематикою, виконанні індивідуальних завдань тощо.

Технології дистанційного навчання: комп'ютерні технології (електронна пошта, відеоконференція); мобільні технології.

КРИТЕРІЇ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Методи оцінювання: усне опитування (індивідуальне, групове, фронтальне), тестування, виконання поточних модульних робіт, написання есе, розв'язування практичних завдань, ситуацій, реалізація проєктів.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять (лекції, практичні заняття), а також оцінюється самостійна робота, серед них – індивідуальні завдання.

Поточний контроль на всіх видах аудиторних занять реалізується такими методами: усне опитування (індивідуальне, групове, фронтальне), тестування, виконання поточних модульних робіт, написання есе, розв'язування практичних завдань, ситуацій, виконання проєктів, підготовка та демонстрація презентацій тощо.

Поточний контроль виконання самостійної роботи, а отже й індивідуальних завдань, здійснюється з усіх тем.

Методи підсумкового оцінювання: усне опитування, тестовий контроль.

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка за ІНДЗ.

На підсумковий (семестровий) контроль – залік – рішенням кафедри відводиться 20 балів.

Оцінюючи усну відповідь на теоретичні питання, ураховуємо:

- а) ґрунтовність теоретичних знань з навчальної дисципліни;
 - б) уміння обирати теоретичні підходи до аналізу функціонування мови в суспільстві;
 - в) повноту розкриття питання;
 - г) упевненість, переконливість суджень; уміння аргументувати власну думку;
 - г) уміння порівнювати, робити потрібні висновки та узагальнення;
 - д) логіка викладу думок, рівень володіння культурою мовлення.
- Виконання практичних завдань передбачає виявлення таких умінь:
- а) добирати літературу, що стосується визначеної проблеми;
 - б) здійснювати опис мовної політики;
 - в) визначати мовну ситуацію, її тип, сторони, позиції сторін;
 - г) аргументувати власну думку, переконувати, викликати бажання висловитися;
 - е) брати участь у дискусіях, диспутах.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно з Критеріями оцінювання знань й умінь студентів Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за такими рівнями і критеріями:

Оцінка за шкалами ЄКТС, стобаловою, розширеною	Критерії оцінювання	Рівень досягнень здобувача
А 90-100 балів ВІДМІННО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні; комплексом знань та вмінь, який характеризується системністю. Застосування знань здійснюється на основі самостійного цілеутворення, побудови власних програм діяльності. Здобувач проявляє нешаблонність мислення у виборі і використанні елементів комплексу знань, здатний самостійно і творчо використовувати набуті уміння відповідно до варіативних ситуацій навчання. Здобувач спроможний самостійно формулювати узагальнення та висновки, нові задачі, розв'язувати нестандартні задачі, ситуації. Навчально-пізнавальна активність обумовлена пізнавальними інтересами, мотивами саморозвитку і професійного становлення. Здобувач проявляє інтерес до актуальних проблем відповідного освітнього компонента, може під керівництвом викладача вибрати предмет наукового дослідження, проводити самостійну науково-дослідну роботу.	ВИСОКИЙ
В 80-89 балів ДУЖЕ ДОБРЕ	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні. Здобувач володіє комплексом знань та вмінь, який є частково-впорядкованим. У процесі застосування знань студент спроможний вибрати необхідний елемент комплексу знань та вмінь. Застосування знань та вмінь здійснюється як у стандартних ситуаціях, так і при незначних варіаціях умов на основі використання загальних рекомендацій. Відбувається перенесення сформованих умінь або їх комплексів на розв'язування незнайомих задач, ситуацій. Навчально-пізнавальна активність стимулюється пізнавальними інтересами, продукт діяльності оцінюється як професійно значущий.	
С 75-79 балів ДОБРЕ	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на підвищеному рівні, може усвідомлено застосовувати знання та вміння для висвітлення суті питання. Комплекс знань частково-структурований. Знання застосовуються переважно у знайомих ситуаціях. Здобувач усвідомлює особливості навчальних задач, ситуацій тощо. Пошук способів їх розв'язання здійснюється за зразком. Здобувач спроможний аргументувати застосування певної методичної дії у ході розв'язування задач, ситуацій тощо. Навчально-пізнавальна активність стимулюється мотивами професійного становлення і пізнавальними інтересами.	ДОСТАТНИЙ
Д 60-74 балів ЗАДОВІЛЬНО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на середньому рівні, може проілюструвати власними прикладами відповідь на питання, частково усвідомлює специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо, має знання про способи розв'язування типових задач, ситуацій тощо. Однак процес самостійного розв'язування задач, ситуацій тощо потребує опори на зразок. Навчально-пізнавальна активність здобувача є ситуативно-евристичною. Домінують мотиви обов'язку та особистого успіху. Використання засобів саморозвитку та самопізнання відбувається не усвідомлено.	ЗАДОВІЛЬНИЙ
Е 50-59 балів ДОСТАТНЬО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компоненту на середньому рівні. Має уявлення про специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо. Виконання дій при роз'ясненні задач, ситуацій частково усвідомлюється, здійснюється частково правильно.	НИЗЬКИЙ
Fx 35-49 балів НЕЗАДОВІЛЬНО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст основних розділів. Виконання окремих дій відбувається не усвідомлено, однак переважно правильно, навчально-пізнавальна активність мотивується ситуативно-прагматичним інтересом.	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ
F 0-34 балів НЕПРИЙНЯТО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст окремих розділів. Виконання окремих методичних дій відбувається несвідомо, у більшості неправильно, навчально-пізнавальна активність проявляється лише у ситуаціях зовнішнього примусу.	

13. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ТА САМОСТІЙНА РОБОТА												
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2						ІНДЗ	Залік	Загальна кількість балів
T1	T2	T3	Контрольна робота	T4	T5	T6	T7	T8	Контрольна робота			
6	6	6	8	6	6	6	6	6	8	16	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
80-89	B	дуже добре
75-79	C	добре
60-74	D	задовільно
50-59	E	достатньо
35-49	FX	незадовільно
1-34	F	неприйнятно

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посібник. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk651547.pdf>
2. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів / пер. з англ. О. Асташова. 4-те вид. Київ : Наш формат, 2019. 256 с.
3. Борг Дж. Мистецтво говорити: таємниці ефективного спілкування. Київ : Фабула, 2019. 304 с.
4. Верховень В. Промови, що змінили світ. Харків: Фоліо, 2019. 320 с.
5. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ : КММ, 2019. 208 с.
6. Кінг Л., Гілберт Б. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування. Київ : Моноліт-Bizz, 2019. 204 с.
7. Колотілова Н. А. Риторика : навч. посібник. URL: <https://subject.com.ua/pdf/275.pdf>
8. Костусяк Н. М. Академічна риторика : навч. посібник. Луцьк : Надстир'я, 2021. 127 с.
9. Красницька О. В. Основи ораторського мистецтва та риторичної комунікації : практикум / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського, каф. сусп. наук. Київ : Компрінт, 2019. 109 с.
10. Новий український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т української мови. Київ : Наук. думка, 2019. 284 с.
11. Норми сучасної української літературної мови : метод. посіб. / укладачі: Назаревич Л. Т. та ін. Тернопіль : Вектор, 2019. 78 с.
12. Прокопчук Л. В., Лебедь Ю. Б. Практикум з риторики: навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2023. 200с.
13. Прокопчук Л.В. Риторика. Модульний курс. URL: https://dut.edu.ua/uploads/l_1961_32796_724.pdf
14. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). Полтава: ПолтНТУ, 2019. 247 с.
15. Сагач Г. М. Риторика : навч. посібник. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/Sahach_2000_568.pdf
16. Серeda Н. В., Квасник О. В. Основи ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків : НТУ «ХП», 2019. 304 с.
17. Шинкарук В.Д., Теслюк В.М. Основи риторики: навч. посібник. Київ : Ліра-К, 2021. 320 с.

Додаткова

1. Гавриш Г. Як підготувати успішний публічний виступ – не розповідайте про ідеї, а емоційно заражайте ними. 12 січня 2021. URL: <https://www.proidei.com/publicspeaking-1201/>

2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ : КММ, 2019. 208 с.
3. Борг Джеймс. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Київ : Фабула, 2025. 304 с.
4. Кеннеді Ден, Метьюз Джастін Потужні презентації. Київ : Фабула, 2023. 208 с.
5. Мацько О. М. Практична риторика : навч. посібник / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2019. 239 с.
6. Степура А. 4 етапи підготовки публічного виступу. 14 квітня 2021. URL: <https://masterlev.com.ua/4-etapy-pidgotovky-publichnogo-vystupu/>

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

1. Блог про ораторське мистецтво. URL: <https://masterlev.com.ua/blog-pro-oratorske-mystectvo/>
2. Дудка О. М. Загальні принципи створення мультимедійних презентацій та слайд-шоу засобами програми Power Point. Навчальний посібник. 7-ме вид. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника: ЦІТ, 2010. 51 с. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/275.pdf>.
3. Створення презентацій в Power Point. URL : <https://sites.google.com/site/tehnikakomp/home/samostijne-vivcenna-materialu/stvorennja-prezentacij-v-power-point>.
4. Топ-10 українських виступів на TED. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2014/10/27/182832/>
5. Kostusiak N., Navalna M., Prymachok O., Pozharska N., Yushak V., Sheremet A. Utterances of Debitive Modality in Associative- Psychological Dimension. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, 2022. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. P. 35–40. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120127/papers/A_08.pdf.
6. Kostusiak N., Shulska N., Kozlova T., Lynnyk Y., Slashchuk A., Musiichuk T. Features of Public Communication: Rhetorical Skill and Language Manipulation. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, 2022. Vol. 12, Issue 2, Spec. Issue XXIX. P. 208–213. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120229/papers/A_36.pdf.